

8. Институт Рукописей ... Фонд. 18, список 1, д. № 168, л. 2в.
9. Институт Рукописей ... Фонд. 18, список 1, д. № 186, л. 2в.
10. Институт Рукописей ... Фонд. 18, список 1, д. № 193, л. 2в.
11. Нариманов Н. Н. Ещё раз о женском вопросе в мусульманской среде // Газета «Прикаспийский край» – Астрахань, 1911. – 30 января.
12. Нариманов Н. Н. Избранные произведения. – В 3-х томах. – Баку, Азернешр, 1988. – Том. I – 375 с.

Яровенко Л. О., ОНЮА

ПОЛІТИЧНЕ ПРАВО: ПОНЯТТЯ ТА СТАТУС

Реалии современности требуют качественно нового изучения политико-правового пространства в рамках философии права, теории государства и права, поскольку существующие трактовки сущности политического права, его правовой природы, предмета исследования, терминологии, его методологии не совсем безупречны.

The present requires qualitatively new studying of the political-legal space within the scope of the philosophy of law, theory of law and state, so far as present definitions of the essence of political law, its legal nature, its subject of studying, terminology, methodology are not quite unimpeachable ones.

В системі права співіснують основні (фундаментальні) і комплексні галузі права. Для кожної з історично сформованих основних галузей права характерно використання певного набору методів правового регулювання. Комплексні галузі права утворюються за іншим принципом, що передбачає поєднання правових норм, встановлених в основних галузях для регулювання суспільних відносин, з правовими нормами, що закріплені нормативно-правовими актами спеціального законодавства. Такий механізм дозволяє формувати комплексні галузі права згідно з суспільною необхідністю, зумовленою розвитком законодавства в деяких галузях життєдіяльності, що призводить до появи великої кількості правових норм і нормативно-правових актів. Такою комплексною галуззю права є, на наш погляд, політичне право.

Розробка проблематики політичного права як галузі права знаходить своє вираження в сучасній юридичній літературі. Так, А. І. Ковлер, підкреслює кількісне збільшення нормативного масиву і його спеціалізацію, фіксує демаркційну лінію розрізнення

як права держави та правової держави, яка призвела до розумної деєтатизації конституційного права, в результаті чого з переважно державного права воно стає правом політичним [1]. Аналогічної точки зору дотримується М. І. Матузов. Він відзначає, що з відомою часткою умовності можна говорити про появу політичного права, а отже, потрібно політологічне осмислення права [2].

У деяких європейських країнах (скажімо в Німеччині, багато авторів, зокрема П. Кірххоф і Й. Ізензее) конституційне право називають правом політичним. На наш погляд, у цій дихотомії є свій резон, в той же час, не можна не визнати й те, що за великої кількості значень слова “політичний” цей термін у різних контекстах може мати різне значення. Проте, коли говорять про політичні права як синонім права конституційного, в першу чергу прагнуть виділити притаманну конституційному праву особливу властивість, завдяки якій воно змістовно відрізняється від інших галузей права. Ця властивість в тому, щоб придбати ознаки державного початку, тобто прагнення до влади і впливу на визначення загальної волі, самоствердження, самозбереження держави і його керівну роль у політико-правовому процесі. Політика при цьому є першоосновою права, а право – продукт та інструмент політики [3].

Предметом правового регулювання будь-якої галузі права є певні сукупності однорідних суспільних відносин: майнові, фінансові, адміністративні, бюджетні, трудові, транспортні, сімейні, кримінальні та ін.

Предметом політичного права є політичні відносини, що регламентовані політичним законодавством – сукупністю нормативно-правових актів з специфічних питань політичної діяльності. Політичні відносини визначаються як взаємодія соціальних груп, особистостей, соціальних інститутів з приводу управління суспільством. Вони виникають, коли потреба в управлінні і владному регулюванні соціальних процесів і відносин починає здійснюватися за активної участі держави. Політичні відносини несуть в собі всі необхідні атрибутивні якості політики:

– їх сенс полягає у встановленні зв'язку буття соціальних суб'єктів (соціальних груп, особистостей) з проблемами та інтересами, властивими всієї соціальної цілісності;

– виникаючи за активної участі свідомості, політичні відносини існують не в свідомості людей, а у вчинках, діях, процесах, взаєминах між соціальними групами, державою, партіями;

– активний характер політичних відносин дозволяє людям з їх допомогою впливати на зовнішні і внутрішні параметри свого існування;

– їх специфічним інструментом виявляється влада, примус, авторитетний вплив, використання сили організації, у якості якої можуть виступати і партії, і спілки, і держави, рухи, інститути, що виникають в результаті об'єднання волі і дій людей на основі певних принципів.

У результаті існування політичних відносин відбувається відтворення (регенерація) – просте або розширене – політичного процесу та системи, накопичення і трансляції політичних ідей, знань, досвіду, цінностей, а також форм і способів практичної політичної діяльності. Зміст політичних відносин визначається відносинами держави і суспільства, влади і людини, соціальних груп, верств і класів, які характеризуються рисами консенсусу (договору), конфліктності, єдності, співпраці, взаємодії, панування і підпорядкування. У структурі політичних відносин можна виявити і духовну (що пов'язано з процесами пізнання і отримання політичної свідомості, ідеології), і матеріальну (оскільки в результаті їх здійснення в суспільстві відбуваються реальні, відчутні зміни) складові. Політичні відносини існують на локальному, регіональному, національному, міжнародному, глобальному рівнях.

Об'єкти політичного права – це явища, на які спрямована політична діяльність, політичне життя суспільства в цілому. Політичне життя суспільства визначає соціальну та політичну структуру влади; тип політичної системи, партійної системи, тип державного устрою і політичного режиму, стан суспільно-політичних організацій та їх функціонування та ін. Політичне життя залучене у вирішення політичних і суспільних завдань.

Суб'єкти політики для організації і розвитку політичного життя в напрямку реалізації визначених цілей формують такий важливий об'єкт політики, як політичну систему і її структуру. Політична система, як об'єкт політичних відносин, включає організацію політичної влади, відношення між суспільством і державою, взаємодію з іншими підсистемами.

Суб'єкти політики повинні внести в неї організованість, забезпечити консолідацію, мирне функціонування. Суб'єкти політики формують об'єкти владної політики – політичну систему та її структуру: влада, політичні відносини, політична культура.

Нині об'єктом політики стали світова політична система, світовий політичний порядок, відносини між політичними системами різних країн світу.

“Суб'єкт” – це активно діюча особа, група осіб, суспільство в цілому, які володіють свідомістю і волею. Суб'єкти політичного права володіють правосуб'єктністю учасників політичної діяльності: індивіди, класи, соціальні групи, а також створені ними організації, активна практична діяльність яких спрямована на збереження або зміна політичних та інших сфер життєдіяльності людей. Залежно від масштабності та ефективності дій розрізняються первинні й вторинні суб'єкти політики. Первинними суб'єктами є великі суспільні групи як організоване ціле, об'єднане спільністю інтересів і цілей – соціальні групи, етнічні групи, індивіди. Політична діяльність цих суб'єктів персоніфікована. До вторинних суб'єктів політики відносяться інститути й політичні організації, що реалізують інтереси і волю великих суспільних груп (держави, партії, суспільно-політичні організації). Вторинні суб'єкти – похідні по відношенню до первинних, оскільки вони утворені для реалізації інтересів певних груп і виконують службову і виконавчу роль по відношенню до великих суспільних груп.

Політичні відносини в кожний історичний період розвитку суспільства можна зрозуміти, а також передбачати їх можливий розвиток, лише з'ясувавши: хто стоїть за тим чи іншим політичним подією, явищем, процесом (суб'єкт політики) і на що спрямована його діяльність (об'єкт політики). Тільки в цьому випадку можна оцінити зміст політичних відносин і зайняти в них власну позицію.

Проблема методів правового регулювання галузей права є досить дискусійною. Вище вже вказувалося, що специфічний метод правового регулювання, як правило, лежить в основі поділу системи права на галузі права. Це цілком природно: виникнення нових видів суспільних відносин саме по собі ще не тягне за собою формування нових галузей права. У той же час метод правового регулювання займає підпорядковане положення по відношенню до предмета, тому що зумовлюється останнім. У зв'язку з цим у правовій науці виявляються два принципово різних підходи до необхідності виділення для кожної галузі свого специфічного методу правового регулювання. Перший підхід ґрунтується на тому, що кожна галузь права має свій специфічний метод, другий – що

всі галузі права використовують єдині правові методи, закладені в самій природі права. Специфіка ж кожній галузі проявляється в перевазі одного або кількох методів.

Методи правового регулювання являють собою сукупність способів впливу на суспільні відносини, що складають предмет галузі права. Теоретично методи правового регулювання поділяють на імперативні і диспозитивні. Імперативні методи виходять з механізму владного впливу на суб'єкти правовідносин. Такі методи широко застосовуються в адміністративному та кримінальному праві. Диспозитивні методи засновані на наданні рівноправним суб'єктів правовідносин можливості самостійного вибору форми організації і здійснення їх прав в межах правових норм. Диспозитивні методи засновані на дозволі здійснювати певні дії, наданні певних прав і виборі варіанта дій. Метод політичного права як галузі права представлений сукупністю імперативного і диспозитивного методів.

Взаємодія та взаємопроникнення права та політики в теоретичній та практичній сферах знаходять відображення в можливості виділення автономної галузі права – політичного права, з властивими їй предметом та методом правового регулювання [4].

Звідси, політичне право можна визначити як сукупність політико-правових норм, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з функціонуванням політичної влади. Політичні суспільні відносини побудовані на принципі підкорення одних суб'єктів іншими, в центрі яких зажди прагнення до влади. Де-факто, політичне право регулює суспільні відносини взаємодії права та політики, правового і політичного.

Література:

1. Ковлер А. И. Антропология права. / А. И. Ковлер. – М. – 2002. – 325 с.
2. Матузов Н. И. Актуальные проблемы теории права. / Н. И. Матузов. – Саратов. – 2004. – 349 с.
3. Навальный С. В., Романенко Е. А. Политическое право: постановка проблемы. / С. В. Навальный, Е. А. Романенко // Юридический вестник РГЭУ. – № 4. – 2008. – С. 6-11.
4. Баранов П. П., Шпак В. Ю. Политическое право в многообразии своей определенности: философский анализ. / П. П. Баранов, В. Ю. Шпак. // Философия права. – 2007. – № 1 (21). – С. 7-14.